

УДК 911.3

**ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕПРЕСИВНИХ
ГІРНИЧОДОБУВНИХ РАЙОНІВ УКРАЇНИ
(на прикладі Львівсько-Волинського вугільного басейну)**

А. Манько

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Дорошенка, 41, м. Львів, 79000, Україна*

Розглянуто актуальні проблеми трансформації структури промисловості Львівсько-Волинського вугільного басейну. Окреслено головні аспекти, за якими відбувається ринкова трансформація господарства. Визначено перспективні шляхи розвитку території.

Ключові слова: трансформація, Львівсько-Волинський вугільний басейн, територія.

В Україні склалася досить важка ситуація з видобутком вугілля. Технології, за якими провадять видобуток, уже застарілі, обладнання зносилось, тому велику кількість шахт закрили, інші ж потребують реконструкції.

На сучасному етапі виникли так звані депресивні гірничодобувні райони. Серед них можна виділити Львівсько-Волинський вугільний басейн. До депресивного гірничодобувного району можна зачислити територію, на якій ведуть видобуток вугілля і яка є в певному кризовому становищі.

Сьогодні стан Львівсько-Волинського вугільного басейну досить складний і потребує трансформації.

У 1912 р. в Бельгії опубліковано працю російського геолога М. Тетяєва, у якій йшлося про те, що в районі Волино-Подільської височини залягає кам'яне вугілля. Однак цю гіпотезу заперечили сілезькі вуглепромисловці, які боялися конкуренції.

У 1931 р. польський учений, професор Варшавського університету Я. Самсонович провів геологічні дослідження Волині й підтвердив припущення Тетяєва. Він науково обгрунтував, що в західній частині Волині є кам'яновугільні поклади [3].

Український учений, професор Львівського університету Ф. Заставний 1961 р. видав працю "Край вугілля, нафти, газу", у якій розповів про багаті паливні ресурси Львівсько-Волинського вугільного басейну.

У 2001 р. вийшли два унікальні видання: "Довідник директора шахти" за загальною редакцією Я. Наливайка та книга В. Вербиченка "Львіввугілля: тепло сонячного каменю".

Наша мета – розглянути проблеми функціонування депресивних гірничодобувних районів, еволюцію Львівсько-Волинського вугільного басейну, простежити зміни, які відбулися, запропонувати трансформування структури промисловості басейну.

Аналіз ситуації довкола українського вугілля приводить до висновку, що кардинально вирішити проблеми шахт та шахтарів найближчим часом практично неможливо. Наприкінці 2002 р. розпочато програму реформування української вугільної промисловості, покликану докорінно змінити ситуацію у галузі [1].

Сьогодні резервом ДХК “Львіввугілля” слугують чотири ділянки: шахти №3 і №4 “Червоноградські”, №1 “Тягівська”, №1 “Любельська” на загальну виробничу потужність близько 6 млн. т вугілля.

Перші свердловини пробурили 1938 р. в районі Тартакова, Сокаля, Буська та Задвір'я Львівської області. Внаслідок цього виявлено кам'яновугільні відклади з прошарками вугілля потужністю до 0,5 м, а біля Задвір'я і до 0,9 м.

Площа Львівсько-Волинського вугільного басейну – 10 тис. км². Залягання вугілля – на глибинах від 315 до 550 м, майже горизонтальне (не більше 7°).

За В. Вербиченком, розвідані й освоєні частини басейну з виявленою промисловою вугленосністю займають площу понад 5 тис. км². У її межах з півночі на південь виділяють шість родовищ, з яких п'ять – Межирічанське, Забузьке, Сокальське, Тягівське, Любельське – на території Львівської області [2].

Станом на 01.01.2000 геологічні запаси вугілля становили близько 1 840 млн т. Під час розвідки і розробки родовищ визначено такі якісні показники вугілля:

Забузьке і Сокальське родовища (у центрі басейну): вологість – 2,0–5,0%, зольність – 12–24%, сірчистість – 1,5–4,0%, вихід летких речовин – 34–39%, теплотворна здатність – 7500–8300 ккал/кг, товщина пластичного шару – 10–19 мм, кількість вуглецю – 77,0–82,0%, питома вага – 1,23–1,31 г/см³, щільність – 1,12–1,21 г/см³, мікротвердість (південь Забузького родовища) – 33–35 г/мм², відбивна здатність – 7,75–8,3%. Отже, на півночі Забузького родовища є вугілля марок від довгополуменевого до газового. На решті території Забузького і Сокальського родовищ вугілля газове. На півдні Забузького родовища за показниками є вугілля від газового до жирного;

Межирічанське і Тягівське родовища: вологість – 0,4–2,3%, зольність – 7–21%, сірчистість – 1,5–4,5%, вихід летких речовин – 29,0–35,0%, теплотворна здатність – 7900–8850 ккал/кг, товщина пластичного шару – 17–22 мм, вміст вуглецю – 80–87%, питома вага – 1,22–1,29 г/см³, щільність – 1,15–1,25 г/см³, мікротвердість – 32,3–39,0 г/мм², відбивна здатність – 8,20–8,75%;

Волинське родовище: вологість – 3,5–6,5%, зольність – 12–26%, сірчистість – 2,0–5,5%, вихід летких речовин – 36–44%, теплотворна здатність – 7200–7900 ккал/кг, товщина пластичного шару – 6–12 мм, кількість вуглецю – 75,0–79,0%, питома вага – 1,28–1,34 г/см³, щільність – 1,08–1,17 г/см³, мікротвердість – 27,0–31,5 г/мм², відбивна здатність – 7,45–7,95%.

За В. Вербиченком, терміни експлуатації шахт планували від 30 до 53 років, виробничу потужність басейну – 20 млн т вугілля за рік. Отже, час експлуатації шахт давно вичерпано, і галузь потребує трансформації та реорганізації [2]. Зазначимо, що закривати потрібно лише ті шахти, що відпрацювали шахтні поля, а інші доцільно реорганізувати.

За 2002 р. на українських шахтах видобуто майже 82 млн т. вугілля. Виробничі завдання виконано на 102,3%. Продуктивність праці зросла на 2,9% і становить 24,6 т вугілля в місяць. Середньомісячна заробітна платня зросла на 15,7% і становить 555 грн. Такі дані оприлюднені прес-службою Міністерства палива та енергетики. Водночас вугледобувна промисловість і надалі є однією з найнебезпечніших галузей в Україні. Лише торік сталося 26 великих аварій на шахтах, унаслідок яких 267 шахтарів загинуло, а 12 606 отримало травми різного ступеня. Якщо порівняти кількість видобутого вугілля з кількістю смертей, то за словами голови Державного комітету нагляду за охороною праці С. Сторчака, під час добування кожного мільйона тонн “чорного золота” в Україні

2002 р. гинуло в середньому 3,25 особи [1] (у Росії цей показник становить 1,1 особи, у США – 0,03 особи).

Головною причиною такого високого рівня травматизму називають дуже поганий стан основних фондів (вони зношені на 70%), значні глибини видобування вугілля та застарілу технологію його добування. Майже половину вітчизняних шахт експлуатують понад 50 років (а 17% шахт – понад 70 років), майже дві третини усіх шахт ніколи не реконструювали. До такого стану справ призвело, насамперед, хронічне недофінансування галузі. Українське вугілля потребує серйозних бюджетних дотацій (втрати на 1 т добутого вугілля становлять у середньому 30 грн, а іноді максимальна втрата доходить і до 200).

Імовірні джерела фінансової підтримки видобування вугілля такі: Держбюджет, власні кошти вугільних підприємств та кошти інвесторів. Є ще один вихід із кризи вугільної промисловості – відмовитися від видобутку і перейти на дешеве імпортне вугілля чи газ. Проте цей вихід не найліпший. Передусім, з огляду на те, що сьогодні саме вугілля є єдиною енергетичною сировиною, якої достатньо для забезпечення всіх потреб України (запаси вугілля становлять 117 млрд. т).

Недофінансування вже спричинило часті банкрутства шахт. Верховною Радою на 2003 р. виділено 3 200 млн грн., що дало змогу втримати видобуток на рівні показників 2002 р. та за старого багажу виробничих фондів [1].

За обережними аналізами деяких економістів, у разі достатнього, своєчасного і планомірного фінансування вуглевидобувна промисловість може не лише не розгубити свій потенціал, а й до 2010 р. вийти на рівень собівартості виробництва і надалі обходитися без державної підтримки.

Які ж заходи потрібно вжити для того, щоб відродити стабільність галузі? Насамперед, варто з'ясувати, чому незначна частина шахт Львівсько-Волинського вугільного басейну прибуткова, а на інших видобуток вугілля зменшився. Проте найважливішим у цьому році є розподіл коштів, які виділено українській вугільній промисловості. Для їхнього успішного використання експерти та аналітики рекомендують сконцентрувати державні дотації саме на тих підприємствах, на яких ще можна збільшити обсяг видобування вугілля. Кількість таких шахт повинна бути суворо лімітована, а інші підприємства треба перевести в режим сухої консервації, залишивши необхідний технічний персонал для відпомповування ґрунтових вод, вентиляції, охорони.

Такий крок називають логічним, оскільки в експлуатації перебуватимуть ті шахти, де вугілля видобуватимуть з меншими затратами, а отже, набагато ефективніше використовуватимуть ті кошти, які виділить держава. Якщо йти таким шляхом (його пропонує Мінпаливенерго), то для кожної з нині діючих шахт треба визначити рівень безбитковості, а після того вирішувати, яким підприємствам допомагати державним коштом, а які законсервувати. Щоправда, за такого розвитку подій виникає інша проблема: куди подіти людей із законсервованих шахт, більшість з яких утримує сім'ї? Експерти переконують, що в разі визначення рентабельних шахт і спрямування коштів на їхні потреби виграють усі. На підтвердження цього наводять приклад європейських держав. Німеччина, Великобританія, Франція, Іспанія пережили таку неприємну процедуру. Наприклад, поляки вивели з експлуатації ті шахти, які давали до 10 тис. т вугілля за добу, і зробили це ще за президента Леха Валенси. Україна поки що вагається, а ситуація потребує негайного рішення.

Отже, у Львівсько-Волинському вугільному басейні як депресивному гірничо-добувному районі виникли такі проблеми:

- скорочення вуглевидобутку та закриття шахт;
- зменшення кількості робочих місць;
- екологічне забруднення території;
- залучення вивільнених працівників в інші галузі промисловості;
- створення приватних шахт;
- трансформація структури промисловості Львівсько-Волинського вугільного басейну.

Для вирішення цих проблем потрібні значні кошти і час.

1. Балда Т. Вугільна промисловість: шляхом реформ // За вільну Україну. – 2003. – 19 лют. – С. 6.
2. Вербиченко В. Львіввугілля: тепло сонячного каменя. – Львів, 2001. – 255 с.
3. Довідник директора шахти / За ред. Я. Наливайка. – Львів, 2001. – 176 с.

**SOME PROBLEMS OF FUNCTIONING
OF THE DEPRESSED MINING REGIONS OF UKRAINE
(ON THE EXAMPLE OF LVIVS'KO-VOLYNS'KYI COAL BASIN)**

A. Man'ko

*Ivan Franko National University of Lviv,
Doroshenko Str., 41, Lviv, UA-79000, Ukraine*

Actual problems of formation of territorial structure of Lviv coal basin's industry are represented in the article. Main aspects of the market transformation of the economy of the basin are analyzed. Perspective ways of development of the territory are argued.

Key words: transformation, Lviv Volyn Basin, territorial.

Стаття надійшла до редколегії 22.03.2004
Прийнята до друку 18.04.2004